

Tomasz Wałek

Akademia Wychowania Fizycznego, Kraków, Polska

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7180-0932>

Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych

Abstrakt

Treść artykułu przybliży problem związany z zagrożeniem terroryzmu, które od dawna towarzyszą państwom na całym świecie. Omówione zostały zagadnienia istoty i form terroryzmu, ich geneza oraz została próba klasyfikacji pojęcia terroryzmu. Autor ma na celu zwrócenie uwagi na ciągłą ewolucję współczesnego terroryzmu oraz wskazuje czytelnikowi bezwzględność tego zagadnienia dla życia ludzi na świecie, groźbę zagrożenia terroryzmem oraz konieczność uświadomienia społeczeństwa do przeciwstawienia się temu zagrożeniu.

Słowa kluczowe: *bezpieczeństwo, terroryzm, akt terrorystyczny, geneza, historia*

Wprowadzenie

Zjawisko terroryzmu jest bardzo trudne do jednoznacznego zdefiniowania. Wynika to z wielopłaszczyznowości i niejednoznaczności pojęć, a także z odmienności punktu widzenia. Termin „terroryzm” wywodzi się od języka greckiego *τρέω/treo* – „drzeć, bać się”; „stchórzyć, uciec” oraz łacińskiego *terror, -oris* – „strach, trwoga, przerażenie”, lub „straszne słowo, straszna wieść” i pochodnego czasownika łacińskiego *terreo* – „wywoływać przerażenie, straszyć” (*Słownik języka polskiego* 1979, s. 239). Na tej podstawie można bardzo ogólnie zdefiniować terroryzm jako sianie strachu i grozy poprzez terror, strach, przerażenie, trwogę oraz różne aspekty gwałtu i przemocy powodujące uczucie strachu. Dlatego uznaje się terroryzm za akt gwałtu o znaczeniu międzynarodowym (Liedel 2003, s. 9).

Bardziej szczegółowo terroryzm niepaństwowy można zdefiniować roboczo jako bezprawne, celowe użycie siły bądź przemocy wobec osób lub mienia, w celu zastraszenia lub wywarcia wpływu na rząd, organizacje międzynarodowe oraz ludność cywilną. Istotą terroryzmu jest to, że przedmiotem działania terrorystycznego są osoby, które nie mają bezpośredniego wpływu na realizację celów, jakie chcą osiągnąć organizacje terrorystyczne. Zatem działania terrorystyczne muszą się charakteryzować znacznym efektem psychologicznym i potencjalnie dużym efektem społecznym i medialnym, aby mogły być skuteczne.

Takie definicje są jednak zbyt ogólnikowe i w żaden sposób nie pozwalają autorytatywnie stwierdzić co jest, a co nie jest terroryzmem i kogo możemy określić mianem terrorysty. Są one niewystarczające do uchwycenia niezwykle złożonego zjawiska, jakim jest terroryzm. Brak ogólnie przyjętej definicji terroryzmu jest poważnym utrudnieniem natury prawnej w międzynarodowej współpracy instytucjonalnej w zakresie zwalczania terroryzmu oraz osadzania i przekazywania schwytych organizatorów i sprawców zamachów terrorystycznych.

Charakterystyka pojęcia terroryzm

Kwestia pojęcia terroryzmu była wielokrotnie dyskutowana i opisywana, obecnie istnieje ponad dwieście definicji terroryzmu. Wspólne elementy dla większości definicji terroryzmu to:

stosowanie przemocy, siły lub groźby jej użycia, planowanie działania i jego cele, polityczne motywy, wywoływanie poczucia zagrożenia i strachu, wykorzystywanie mediów w celu nagłośnienia danej sprawy oraz nieobliczalność działań sprawców.

W polskiej literaturze najczęściej spotyka się pogląd, że terror oznacza gwałt i przemoc silnych wobec słabszych, a terroryzm to gwałt i przemoc słabszych wobec silniejszych. Częste mylenie pojęć „terroru” i „terroryzmu” stwarza olbrzymie problemy przy próbie zdefiniowania tego zjawiska. Terroryzm przybiera rozmaite formy i wyraża różne treści, w zależności od miejsca i czasu jego występowania. Występuje wiele różnorodnych zjawisk, które są uznawane za akty terrorystyczne, co utrudnia opracowanie jednolitej koncepcji prawnej terroryzmu.

Spśród polskich politologów Bartosz Bolechów definiuje terroryzm następująco: „Terroryzm jest formą przemocy politycznej, polegającej na stosowaniu morderstw lub zniszczenia (albo zagrożeniem stosowania takich środków) w celu wywołania szoku i ekstremalnego zastraszenia jednostek, grup, społeczeństw lub rządów, czego efektem mają być wymuszenia pożądaných ustępstw politycznych, sprowokowanie nieprześlanych działań i/lub zademonstrowanie/nagłośnienie politycznych przekonań” (Bolechów 2003, s. 25).

W dalszej części incydentem/zamachem terrorystycznym autor nazywa „akt przemocy lub wiarygodnego zagrożenia jej użycia (oparty na typowych metodach terrorystycznych), przeprowadzony z pogwałceniem prawa, którego głównym celem jest zastraszenie rządu, społeczeństwa lub jakiegokolwiek jego części, co ma umożliwić realizację założonych celów politycznych” (*Ibidem*).

Z kolei Adam Krawczyk podał nieco odmienną definicję. Za zjawisko terroryzmu przyjął „proces oddziaływania ideologii (światopoglądu) poprzez akty przemocy (lub groźbę ich użycia) zastosowane pośrednio lub bezpośrednio na rozmaite struktury decyzyjne, w celu poddania ich określonemu zachowaniu. Zjawisko to występuje często wraz z innymi czynnikami mającymi na niego bezpośredni lub pośredni wpływ” (Krawczyk 2008, s. 12).

Terroryzm według Piotra Witkowskiego to: „stosowanie przemocy, gwałtu, okrucieństwa w celu zastraszania kogoś” (Witkowski 2000, s. 37). Według kolejnej definicji terroryzm jest szczególnym rodzajem działalności destrukcyjnej, skierowanej zarówno przeciwko pojedynczym osobom aparatu władzy (terroryzm indywidualny), jak

również przeciwko przypadkowym członkom społeczeństwa przez zamachy na policjantów, urzędników czy cywili (terroryzm zbiorowy), powodując ofiary oraz wywołując atmosferę strachu. Ofiarami takiej działalności są politycy, wojskowi, policjanci, a także zwykli obywatele, bez względu na płeć, wiek, czy wykształcenie (Szafranski 2004, s. 5).

Problem ze zdefiniowaniem danego państwa czy organizacji jako „terrorysty” pojawia się gdy zaczyna się brać pod uwagę kwestię źródeł zaopatrzenia w broń i inne środki walki oficjalnych i nieoficjalnych organizacji i grup terrorystycznych. Kłopoty z określeniem co jest, a co nie jest terroryzmem, wynikają w dużej mierze z silnych związków tej tematyki z polityką. Wciąż nie są rozstrzygnięte następujące pytania: czy terroryzmem jest zbrojne atakowanie polityków bądź funkcjonariuszy policji, czy w niektórych sytuacjach terroryzm może być usprawiedliwiony?, czy można mówić o terroryzmie stosowanym przez państwo?

Opinie wyrażane w tych kwestiach są zawsze uzależnione od przekonań moralnych oraz poglądów politycznych obywateli, zazwyczaj kształtowanych przez media. Według Ryszarda Grosseta „terroryzm to zmienna w czasie i przestrzeni metoda działalności politycznej, uwzględniająca tradycję i sposoby walki politycznej charakterystyczne dla danej kultury politycznej (cywilizacji), nielegalna w świetle obowiązującego prawa stanowionego, oddziałująca na sferę psychiki ludzkiej i wprowadzająca stan poczucia zagrożenia i strachu u adresatów zamachów (zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich) oraz wymuszająca na nich określone zachowania zgodne z celami stosujących ją uczestników polityki” (Grosset 2009, s. 17).

Jarosław Tomaszewicz proponuje, aby terroryzmem nazwać: „systematyczne posługiwanie się aktami terroru indywidualnego dla osiągnięcia celu politycznego” (Tomaszewicz 2000, s. 12). Podobne stanowisko zajął Krzysztof Karolczak, który zjawisko terroryzmu uznaje za „politycznie umotywowane działanie, które przy użyciu dowolnych metod zastraszających, ma doprowadzić do oczekiwanych zachowań obiektu, wobec którego jest zastosowana” (cytat za: Jaroszyński 2003, s. 32).

Według Marka Madeja, terroryzmem jest „służąca realizacji określonego programu politycznego przemoc lub groźba jej użycia ze strony podmiotów niepaństwowych (subtransnarodowych), która ma wzbudzić strach w grupie szerszej niż bezpośrednio zaangażowani i w ten sposób nakłonić rządy państw do ustępstwa lub doprowadzić do zniszczenia dotychczasowego porządku publicznego” (Madej 2001, s. 7). Albert Pawłowski uważa, że terroryzm to „planowana taktyka działania politycznego zaangażowanych

osób, polegająca na stosowaniu spektakularnych środków fizycznych przeciwko osobistym i rzeczowym prawom drugich osób, w celu zwrócenia na siebie i swoje idee uwagi publicznej bądź w zamiarze wywołania takiej grozy, aby osoby trzecie poczuły się zmuszone do zachowania się odpowiadającego terrorystom” (Pawłowski 1980, s. 9).

Zdaniem Bruce’a Hoffmana, „terroryzm można uznać za przemoc lub groźbę przemocy, która zmierza do osiągnięcia celów politycznych lub służenia takim celom” (Hoffman 1999, s. 24). Zgodnie z definicją zaproponowaną przez Tadeusza Hanauska „terroryzm jest to planowana, zorganizowana i zazwyczaj uzasadniona ideologicznie działalność osób lub grup mająca na celu wymuszenie od władz państwowych, społeczeństwa lub poszczególnych osób określonych świadczeń, zachowań lub postaw, a realizowana w przestępczych formach obliczonych na wywołanie szerokiego i maksymalnie zastraszonego rozgłosu w opinii publicznej” (Hanausek 1980, s. 33). Inną definicję pojęcia terroryzmu przedstawił Marian Flemming. Jego zdaniem „terroryzm to umyślne działania stanowiące naruszenie prawa karnego i zmierzające w drodze aktów przemocy lub zagrożenia takimi aktami do zastraszenia organów państwowych lub znaczących odłamów społeczeństwa oraz do wymuszenia określonego postępowania” (Flemming 1996, s. 3).

Kwestia braków definicyjnych dotyczących zjawiska terroryzmu jest poważnym utrudnieniem natury prawnej w międzynarodowej współpracy instytucjonalnej w zakresie zwalczania terroryzmu. Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż terroryzm jest zjawiskiem dynamicznym, podlegającym ciągłej ewolucji. W celu zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom, zmiany w prawie powinny iść w parze z nowymi metodami walki terrorystów. W ciągu ostatnich lat pojęcie słowa terroryzm uległo większemu umiędzynarodowieniu. We wszystkich krajach należących do Unii Europejskiej stworzono 28 niezależnych aktów prawnych, regulujących definicję oraz pojęcie terroryzmu jako zjawiska niezwykle niebezpiecznego. W kontekście prawa wspólnotowego Unii Europejskiej opracowano 25 rozporządzeń, dyrektyw, decyzji etc., skończywszy na prawie międzynarodowym, czyli konwencje, protokoły i umowy, których Rzeczypospolita Polska jest sygnatariuszem – ponad 60 umów, porozumień bi- i multilateralnych. W sumie jest to ponad 100 aktów prawnych, obowiązujących na terenie Unii Europejskiej.

Według Komisji Europejskiej terroryzmem jest: „wszelkie celowe akty popełnione przez pojedyncze osoby lub organizacje przeciw jednemu, lub kilku państwom, ich instytucjom lub ludności, w celu zastraszenia oraz poważnego osłabienia lub zniszczenia struktury politycznej, gospodarczej i społecznej kraju” (cytat za: Pawłowski 2001, s. 12).

Zgodnie z definicją Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy aktem terrorystycznym jest: „każdy czyn popełniony przez osobę lub grupę osób z udziałem przemocy lub groźby jej użycia przeciwko państwu, jego instytucjom, jego ludności w ogólności lub konkretnym jednostkom, motywowanym przez separatystyczne aspiracje, ekstremistyczne koncepcje ideologiczne, fanatyzm lub irracjonalne i subiektywne czynniki, zorientowany na stworzenie klimatu terroru wśród osób publicznych, określonych jednostek lub grup w społeczeństwie bądź w całym społeczeństwie” (cytat za: Jaskiernia 2002, s. 81).

Jedną z ważniejszych ustaw, regulujących kwestie terroryzmu jest w polskim systemie prawnym ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowania terroryzmu 2018). Ustawa ta powołała do życia urząd Generalnego Inspektora Informacji Finansowej, którego głównym zadaniem jest zwalczanie przestępstw finansowych i finansowania terroryzmu. Ustawodawca definiuje akt terrorystyczny jako „przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne, przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz przestępstwa określone w art. 134 i art. 136 Kodeksu karnego (Ustawa – Kodeks karny, par. 20). Ustawodawca miał tu na myśli konkretne czyny zabronione zawarte w rozdziałach XVI i XX k.k., penalizujących przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstwa wojenne oraz przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, a także w dwóch wymienionych artykułach tj. w art. 134 (napaść na prezydenta RP) i art. 136 k.k. (napaść na głowę obcego państwa). Wspomniana ustawa była początkiem regulacji zjawiska terroryzmu, a latach kolejnych była nowelizowana (m.in. 26 września 2002 roku, 25 czerwca 2009 roku).

System ochrony państwa przed zagrożeniami o charakterze terrorystycznym dopiero podlega ciągłym zmianom i ulepszeniom. Największym jego problemem jest fakt, iż materiał normatywny dotyczący przestępstw o charakterze terrorystycznym nie stanowi zwartego kompleksu, a składają się nań zarówno źródła prawa krajowego takie jak kodeks karny, ale także przepisy pozakodeksowe.

Reasumując, działania terrorystyczne realizowane są z całą bezwzględnością, za pomocą różnych środków (naciski psychiczne, przemoc fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w warunkach specjalnie nadanego im rozgłosu i celowo wytworzonego w społeczeństwie lęku, terror od terroryzmu różni się stosunkiem władzy i statusem społeczno-prawnym podmiotów. Terroryzm jest stosowaniem aktów gwałtu i przemocy przez pojedyncze osoby bądź organizacje działające w konspiracji przeciw istniejącemu porządkowi ustanowionemu przez państwo podjęte w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań oraz świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych.

Geneza zjawisk terrorystycznych

Opracowania naukowe nie uściślają dokładnego czasu i miejsca pierwszych w historii ludzkości aktów terrorystycznych. Przyjmuje się, że pierwszym w dziejach terrorystą był Herostrates z Efezu, który w 356 p.n.e. podpalił świątynię Artemidy. Herostrates był ubogim szewcem, chcącym uzyskać sławę poprzez zniszczenie budowli uważanej przez Greków za jeden z ówczesnych cudów świata (Borkowski 2001, s. 20).

O stosowaniu terroryzmu można mówić również w przypadku antycznej Grecji, gdzie zabójstwo tyrana uważano za usprawiedliwione. Seneka wprost stwierdził, iż dla bogów nie ma miłszej ofiary, niż krew tyrana. Przykładem skrytobójstwa było zabicie Juliusza Cezara przez spiskowców 15 marca 44 r. p.n.e. Terroryzm pojawił się także w Atenach, kiedy po klęsce w wojnie peloponeskiej Spartanie narzucili Ateńczykom władzę komisji oligarchicznej. W trakcie rządów Trzydziestu Tyranów stracono 1500 obywateli, a dalszych 5000 wyrzucono z Aten. Miasto ogarnięte zostało prześladowaniami oraz plądrowaniem majątków (*Ibidem*, s. 21).

W Izraelu w I w. n.e. skrytobójstwem posługiwały się antyrzymskie stronnictwa zelotów i sykariuszy. W okresie od XI do XIII wieku na Bliskim Wschodzie systematycznie stosowali terror asasyni (*basziszijum*) – izmaelicka sekta specjalizująca się w skrytobójczych zamachach. W średniowieczu teorię uzasadniającą zabójstwo tyrana stworzył Jan z Salisbury a rozwinęli ją w XVI w. monarchomachowie (Tomasiewicz 2000, s. 32). Słowo terroryzm upowszechniło się w okresie Rewolucji Francuskiej, tak nazywano

okres rządów Komitetu Bezpieczeństwa Publicznego a zasiadających w komitecie jakobinów zwano „terrorystami”. Słowo to oznaczało wówczas formę rządów polegającą na praktyce stosowania krwawych represji.

Później stworzono pojęcie „terroru indywidualnego”, którym nazwano ataki opozycjonistów skierowane przeciwko przedstawicielom aparatu państwowego i klasy panującej. W tym okresie w publicznym gilotynowaniu, pacyfikowaniu i mordowaniu więźniów zginęło około 40 000 ofiar. Około 300 000 Francuzów poddano represjom i przetrzymywano w więzieniach. W niektórych rejonach Francji stosowano krwawe egzekucje i ludobójcze metody pacyfikacji bez żadnych postanowień sądowych (Bolechów 2012, s. 53). Pojęcie terroryzmu w czasach Rewolucji Francuskiej, które znacząco odbiegało od jego późniejszych znaczeń posiada jednakże cechy łączące go ze swoją nowoczesną odmianą, a są nimi: po pierwsze, brak przypadkowości i działania na oślep, a po drugie cel, który temu przyświecał, tj. budowa lepszego, sprawiedliwego i nowego społeczeństwa.

Terroryzm w kulturze Zachodu można było zauważyć dopiero w okresie wielkiej rewolucji francuskiej. Był on utożsamiany ze zjawiskiem grozy i strachu, a jego celem było zastraszanie wrogów rewolucji (Aleksandrowicz 2008, s. 45). Działania związane z terroryzmem nasiliły się w drugiej połowie XIX wieku za sprawą anarchistów głoszących hasła buntu przeciwko ówczesnym porządkom społecznym. Terroryzm przełomu XIX i XX wieku charakteryzował się buntem przeciwko tyranii władzy państwowej. Stał się synonimem rewolucji, anarchizmu, ruchów separatystycznych oraz narodowych, stał się on narzędziem walki ze strukturami państwowymi.

W roku 1874 we Włoszech odbyło się wiele zamachów terrorystycznych, w tym okresie nastąpiły pierwsze zamachy na głowy państw. W najsłynniejszych zamach terrorystycznych zginęli: prezydent Francji Lazare Hippolyte Carnot w roku 1884; premier Hiszpanii, José Canalejas de Castillo w 1897 roku; cesarzowa austriacka Elżbieta w roku 1898; król włoski Humbert w roku 1900; prezydent Stanów Zjednoczonych, William McKinley w roku 1901; premier Hiszpanii, José Canalejas w roku 1912; następca tronu austriackiego Ferdynand i jego żona Zofia w roku 1914.

Jednak z biegiem czasu celami terrorystów przestali być indywidualni politycy, a stało się nim społeczeństwo lub określone jego grupy (urzędnicy państwowi, itp.). Celem ataków na społeczeństwo miało być wywołanie niechęci do rządu. Ataki terrorystyczne skierowane na przedstawicieli, administracji i policji były popierane społecznie.

W latach 30. XX wieku znaczenie pojęcia „terroryzm” uległo kolejnej ewolucji, w tym okresie rzadziej posługiwano się tym pojęciem do określania ruchów rewolucyjnych oraz przemocy skierowanej przeciwko rządóm oraz ich przywódcom. Rozwój technologii zwiększał możliwości dokonywanych aktów terrorystycznych, w następstwie czego zmieniono cel wspomnianych zamachów. Celem ataków stały się m. in. autobusy, pociągi samoloty oraz statki. Od tego czasu rozpoczęła się inwazja zamachów terrorystycznych na środki lokomocji.

W latach 70. i 80. XX wieku terroryzm nabrał charakteru międzynarodowego. Świadczą o tym powiązania pomiędzy grupami terrorystycznymi wywodzącymi się z różnych państw. Akty terrorystyczne stały się jedną z najpopularniejszych metod walki politycznej wielu ugrupowań, które starają się rozwiązywać w ten sposób wiele problemów społeczno-politycznych, religijnych i narodowościowych. W tym okresie pojawiło się zjawisko wspierania finansowego i logistycznego terroryzmu przez niektóre kraje (ZSRR, Kuba, Libia).

Na początku lat 80. XX wieku pojawił się terroryzm o podłożu religijnym. Jej początki łączy się z następującymi wydarzeniami: wybuchem rewolucji islamskiej w Iranie oraz z inwazją ZSRR na Afganistan. Podczas wojny w Afganistanie (1979-1989) powstały komórki rekrutacyjne dla bojowników islamskich oraz sieć powiązań pomiędzy walczącymi a wspierającymi ich społecznościami muzułmańskimi na świecie. 11 września 2001 roku doszło do największego w dziejach ataku terrorystycznego, zamachu na World Trade Center i Pentagon (Bartnicki 2008, s. 97).

Cechą charakterystyczną terroryzmu religijnego jest odmienny system wartości, inne mechanizmy legitymizacji i uzasadnienia, inne koncepcje moralności i inny światopogląd terrorystów religijnych. Dla terrorysty religijnego przemoc jest przede wszystkim aktem sakralnym, wypełnieniem obowiązku płynącego z boskiego nakazu (Capana 2007, s. 59). Terroryzm nabiera w ten sposób wymiaru transcendentnego, a jego sprawców nie obowiązują żadne polityczne, moralne czy praktyczne ograniczenia. Terrorysty świeccy rzadko dokonują aktów terroru na wielką skalę, terrorysty religijni natomiast często starają się wyeliminować dość szeroką kategorię nieprzyjaciół, toteż przemoc jest też na większą skalę. Takie są też przyczyny większej liczby ofiar zamachów terrorystycznych przeprowadzonych z przyczyn religijnych.

Ponadto terroryści świeccy starają się poprzez swoją działalność odwoływać się do swojego elektoratu, członków społeczności lub też swoich sympatyków. Terroryści religijni traktują swoją misję jak wojnę totalną i nie starają się odwołać do żadnych grup społecznych. I wreszcie, terroryści świeccy i religijni różnią się zasadniczo odmiennym sposobem postrzegania siebie i swojej działalności. Dla terrorystów świeckich przemoc jest sposobem na dokonanie zmian, w których wyniku powstanie nowy system. Terroryści religijni postrzegają siebie nie jako część systemu który trzeba zmienić, ale jako bojowników zasadniczych zmian istniejącego porządku (Dziekan 2008, s. 129).

Terroryzm w XXI wieku ujawnia się w czynach bezprawnych. Najczęściej takimi czynami są: uprowadzanie i zawładnięcie samolotów, uprowadzanie innych środków komunikacji (np. statków, pociągów, autobusów) razem z pasażerami w charakterze zakładników, akty sabotażu gospodarczego, włamania, napady, żądania okupu, zabójstwa – zamachy na życie, zdrowie czy wolność przedstawicieli władz, a także osób, które podlegają ochronie międzynarodowej, uprowadzanie i przetrzymywanie w charakterze zakładników osób, które pochodzą z innych państw niż teren działania terrorystów (np. dziennikarzy, duchownych), użycie broni automatycznej, rakiet i ładunków wybuchowych w miejscach publicznych i wywołanie dzięki temu szczególnego zagrożenia dla osób postronnych (Dziekan 2008, s. 132).

Większość działań terrorystycznych jest związana z braniem zakładników, w celu nasilenia dramatyzmu akcji terrorystycznej, zdobycia rozgłosu dla głoszonej idei, a także umocnienia pozycji terrorystów przy pertraktacjach. Ponadto, terroryzm wiąże się często z handlem ludźmi, handlem narkotykami, bronią oraz materiałami rozszczepialnymi (np. rakiety). Sprzyjające warunki do rozwoju terroryzmu oraz działania organizacji o charakterze terrorystycznym stwarzają: terroryzm bliskowschodni, fundamentalizm muzułmański (dżihad), tendencje nacjonalistyczne w bylej NRD, nacjonalizm postsowiecki, rozpad Jugosławii (Horgan 2008, s. 38).

Obecnie wielu specjalistów uważa, że celem ataku terrorystycznego nie jest wcale popełnienie konkretnego przestępstwa, ale wywołanie określonego efektu ze strony władz lub opinii publicznej. Często mówi się, że akty terroryzmu są „specyficznym teatrem, gdzie celem jest określony efekt i reakcja widza” (Szafranski 2007, s. 71). Dodatkowym niebezpieczeństwem jest fakt, iż terroryzm jest w stosunkach międzynarodowych zjawiskiem bardzo dynamicznym i wręcz nieprzewidywalnym. Oznacza to jednocześnie, że w związku z szybkim rozwojem techniki może on przybierać różne

formy, trudne do przewidzenia. Jedną z takich form jest dziś cyberterroryzm. Polega on na próbie zastraszenia rządów, grożąc im paraliżem różnych systemów komputerowych, sterujących ważnymi procesami i dziedzinami gospodarki, takimi jak finanse, bankowość i obronność kraju, czy systemy zaopatrujące miasta w wodę, odpalające rakiety balistyczne itp. (Zasieczna 2004, s. 56).

Klasyfikacja pojęcia terroryzmu

Istnieje wiele rodzajów terroryzmu. Terroryzm to też odpowiednia taktyka sprawców, która może przybierać różnego rodzaju formy. Są one między innymi ofensywne, defensywne i represywne (Indeckie 2005, s. 29). Ze względu na kryterium podmiotu prowadzącego działalność terrorystyczną można wyróżnić (Kowalczyk, Wróblewski 2006, s. 60):

- **terroryzm państwowy (*stateterrosism*)** – zastraszające działanie władzy państwowej wobec obywateli. Są to różne formy zaangażowania państwa w działalność o charakterze terrorystycznym oraz udzielanie schronienia i wsparcia finansowego grupom terrorystycznym;
- **terroryzm antypaństwowy (*anti-stateterrosism*)** – dokonywany przez ruchy, ugrupowania lub pojedyncze osoby, dążące do destabilizacji struktur państwa oraz porządku społecznego.

Ze względu na kryterium motywacji wyróżnia się (Zasieczna 2004, s. 72):

- **Terroryzm polityczny (*political terrorism*)** – terroryści, wywołując stan zastraszenia, kierują się motywami politycznymi, w tym także kwestiami religijnymi lub ideologicznymi. W ramach terroryzmu politycznego wyróżnia się:
 - **terroryzm represywny (*repressive*)**, wykorzystywany głównie przez państwo i jego aparat policyjny do poskromienia oraz podporządkowania określonych grup i jednostek,
 - **terroryzm subrewolucyjny (*sub-revolutionary*)**, działalność motywowanych ideologicznie niewielkich grup lub jednostek, które stosują przemoc w różnych celach, np. zastraszania, ukarania lub zemsty, lecz nie są w stanie przeprowadzić fundamentalnych zmian.
 - **terroryzm rewolucyjny (*revolutionary*)**, którego celem jest rewolucja zmierzająca do zasadniczych przemian w strukturze państwa.

- **Terroryzm niepolityczny (*non-political terrorism*)** – nie mającego żadnego powiązania z polityką, władzą, ze względu na motywację działania, można natomiast wyróżnić:
 - **terroryzm kryminalny (*criminal terrorism*)**, obejmuje przestępstwa pospolite, popełniane przez sprawców wykorzystujących terrorystyczne metody działania w celu osiągnięcia zysku.
 - **terroryzm patologiczny (*pathological terrorism*)**, to akty terrorystyczne popełniane przez osoby z zakłóceniami czynności psychicznych, których motywy nie dają się jednoznacznie ustalić, niewątpliwie są efektem frustracji lub nienawiści odczuwanej wobec określonych osób, grup społecznych lub instytucji.

Dodatkowo w literaturze (Pawłowski 1991, s. 94) terroryzm został dodatkowo sklasyfikowany jako:

- **Terroryzm indywidualny (*individual terrorism*)** – akty przemocy skierowane przeciwko życiu osób, dobranych konkretnie albo oznaczonych za ledwie grupowo.
- **Terroryzm ekonomiczny (*economy terrorism*)** – to terroryzm, który godzi „w zastane stosunki gospodarcze, a zwłaszcza w prawo wykonywania tytułu własności przez fabrykantów, itd.
- **Terroryzm represyjny (*repressive terrorism*)** – stosowany przez dominującą grupę społeczną, której przywileje zostają zagrożone.
- **Terroryzm powstańczy (*insurrectionary terrorism*)** – o charakterze etniczno-nacjonalistyczno-separatystycznym.
- **Terroryzm społeczno-rewolucyjny (*socio-revolutionary terrorism*)** – dążący do zmian politycznego systemu.

Andrzej Pawłowski klasyfikuje również terroryzm ze względu na taktyki działań sprawców. Ze względu na to kryterium wyróżnia terroryzm regresywny, terroryzm defensywny i terroryzm ofensywny. Kolejnym kryterium podziału zaproponowanym przez tego autora są założenia programowe organizacji terrorystycznych. Biorąc pod uwagę to kryterium, wyróżniamy **terroryzm sprawczy bezpośredni** (dotyczący celów obliczonych na własną skuteczność), **terroryzm sprawczy pośredni** (który zmierza do

wymuszenia zmiany kursu w polityce bez przejścia władzy) i **terroryzm propagandowy** (który ma być detonatorem buntu mas). Warto również pamiętać o zasięgu terytorialnym zjawiska terroryzmu, który wprowadza podział terroryzmu na **terroryzm międzynarodowy** oraz **terroryzm krajowy (wewnętrzny)**.

Wnioski

Reasumując, terroryzm choć jest zjawiskiem znanym od wieków, to wciąż jest swoistym fenomenem, czymś trudnym do zrozumienia, problemem złożonym, niezwykle dynamicznym, przez co badania nad nim są bardzo utrudnione. Potwierdza to także kłopot z przyjęciem jednej, uniwersalnej definicji terroryzmu przez Organizację Narodów Zjednoczonych, której wciąż nie ma, co poważnie utrudnia prowadzenie z nim skutecznej walki.

Literatura

- Aleksandrowicz T. (2008), *Terroryzm międzynarodowy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa
- Bartnicki A. (2008), *Konflikty współczesności*, [w:] *Konflikty współczesnego świata*, (red.) Bartnicki A., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Bolechów B. (2003), *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościomiana i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń
- Borkowski R. (2001), *Terroryzm*, [w:] *Konflikty współczesnego świata*, (red.) Borkowski R., Wydawnictwo AGH, Kraków
- Capana E. (2007), *Terroryzm i zamachy samobójcze: muzułmański punkt widzenia*, Dialog, Warszawa
- Dziewan M. (2008), *Dzieje kultury arabskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Flemming M. (1996), *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” nr 1
- Grosset R. (2009), *Istota terroryzmu*, [w:] *Zabić tysiące, przestraszyć miliony. Zagrożenia terrorystyczne i szanse na skuteczną obronę*, (red.) Grosset R., Wyższa Szkoła Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa

- Hanausek T. (1980), *W sprawie pojęcia współczesnego terroryzmu*, „Problemy Kryminalistyki” nr 143
- Hoffman B. (1999), *Oblicza terroryzmu*, Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa
- Horgan J. (2008), *Psychologia terroryzmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Indecki K. (2005), *W sprawie definicji normatywnej terroryzmu*, [w:] *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm w ujęciu praktycznym*, Wyd. Zakamycze, Kraków
- Jaroszyński K. (2003), *Koncepcja współczesnych działań antyterrorystycznych*, „Zeszyty Naukowe AON” nr 1
- Jaskiernia A. (2002), *Uwarunkowania skuteczności zwalczania terroryzmu w świetle prac Rady Europy*, „Biuletyn Informacji Rady Europy” nr 1
- Kowalczyk K., Wróblewski W. (2006), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń
- Krawczyk A. (2008), *Wokół definicji terroryzmu*, Histmag.org, <https://histmag.org/Wokol-definicji-terroryzmu-2399>
- Liedel K. (2003), *Zwalczanie terroryzmu lotniczego. Aspekty prawnomiędzynarodowe*, Wydawnictwo Jurysta, Warszawa
- Madej M. (2001), *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa
- Pawłowski A. (1980), *Terroryzm polityczny w Europie w XIX i XX wieku*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra
- Pawłowski A. (1991), *Typologia terroryzmu politycznego*, [w:] *Terroryzm polityczny*, (red.) Muszyński J., PWN, Warszawa
- Pawłowski J. (2001), *Terroryzm schyłku XX wieku*, Biblioteczka „Wojska i Wychowania” *Słownik języka polskiego* (1979), PWN, Warszawa
- Szafrański J. (2004), *Współdziałanie jednostek obrony terytorialnej i policji w walce z terroryzmem*, Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji, Szczytno
- Szafrański J. (2007), *Zjawisko współczesnego terroryzmu*, w: *Współczesne zagrożenia terroryzmem oraz metody działań antyterrorystycznych*, (red.) Szafrański J., Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno
- Tomasiewicz J. (2000), *Terroryzm na tle przemocy politycznej. Zarys encyklopedyczny*, Apis, Katowice

Witkowski P. (2000), *Pojęcie terroryzmu. Cele i metody działań terrorystycznych*, [w:] *Ochrona osób i mienia. Vademecum*, (red.) Kowalski D., Wydawnictwo Policealnej Szkoły Detektywów i Pracowników Ochrony O'Chikara, Lublin

Zasieczna B. (2004), *Encyklopedia terroryzmu*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa

Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (2018), Dz.U. 2018, poz. 723 z późn. zm.

Ustawa – Kodeks karny (1997), Dz.U. 1997 nr 46, poz. 276 z późn. zm.